

بررسی رابطه نگرش دینی با ابعاد شخصیتی در دانشجویان دانشگاه تهران

* مهدی سبکرو
** ولی رضایی
*** سیده مائده مقیمیان
**** ابوزر حیدری
***** ناصر ایرجی

چکیده

پژوهش حاضر به منظور بررسی رابطه بین نگرش مذهبی و ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان دانشگاه تهران در مقاطع تحصیلی مختلف انجام شد. این پژوهش بر روی ۳۹۰ نفر از دانشجویان صورت گرفت، نمونه‌گیری به روش تصادفی ساده انجام و از پرسشنامه، برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده گردید. داده‌ها با روش‌های آماری توصیفی و استنباطی (همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن، تحلیل واریانس توسط جدول ANOVA و آزمون شفه) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج نشان داد که میزان نگرش دینی موجود در بین دختران دانشجویان با میزان نگرش دینی موجود در بین پسران دانشجویان متفاوت است. به سخی دیگر، نگرش دینی دانشجویان دختر دانشگاه تهران از نگرش دینی دانشجویان پسر آن کمتر است. همچنین نوع نگرش دینی افراد تا حد زیادی نشان‌دهنده نوع شخصیتی آنان است، به عبارت دیگر افراد دارای اعتقادات قوی دینی، احساس ناامیدی و یأس نمی‌کنند و از عزت نفس بالاتری نسبت به افراد دارای اعتقادات ضعیف دینی، برخوردارند. از سوی دیگر با افزایش میزان تحصیلات فرد نگرش مذهبی کمتر می‌شود؛ با توجه به نتایج به دست آمده در این پژوهش، نگرش دینی در دانشجویان مقاطع پایین‌تر - کاردانی و کارشناسی - قوی‌تر از نگرش دینی در دانشجویان مقاطع بالاتر - کارشناسی ارشد و دکتری تخصصی - است.

واژه‌های کلیدی: نگرش دینی، بعد شخصیتی، تفاوت جنسیتی

Email: msabokro@ut.ac.ir
Email: v_rezaee_62@yahoo.com
Email: madem.2003@yahoo.com
Email: abozar.heydari@gmail.com
Email: naseriraji@gmail.com

* دانشجوی دکتری مدیریت دولتی دانشگاه تهران
** کارشناسی ارشد فلسفه آموزش و پرورش
*** کارشناس ارشد روان‌شناسی کودکان استثنائی
**** دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی آموزشی
***** دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی آموزشی
تاریخ دریافت: ۱۳۸۸/۰۹/۰۱ تاریخ تأیید: ۱۳۸۹/۰۹/۱۹

مقدمه

انسان به عنوان کامل‌ترین موجود، دارای نیازهای فراوانی است. او سراپا نیازمند آفریده شده است و همه زندگی او پیرامون نیاز می‌چرخد (شریفی و همکاران، ۱۳۸۵). انسان به مدد به‌کارگیری نیروهایی که در طبیعت وجود دارد. به بهترین صورت وسایل رفاه و آسایش مادی خود را فراهم کرده است. ولی آنچه مشهود است این است که تمدن ماشینی، علی‌رغم مزایا و خوبی‌هایش، نه تنها نیک‌بختی و راحتی‌های فکری و روانی جدیدی را درست به تناسب پیشرفت علوم مادی و فناوری، ناراحتی‌های فکری و روانی جدیدی را برای او به ارمغان آورده است. نخستین نتیجه‌ای که در این باره می‌توان گرفت این است که مهم‌ترین عامل نیک‌بختی و بهروزی انسان مربوط به درون خود اوست و نه برون او (کرمی و همکاران، ۱۳۸۵). مذهب به مثابه عمیق‌ترین منبعی است که موجودیت انسان در آن پرورش یافته و تمام ابعاد آن. از جمله وحدت انسان با خداوند به آن وابسته است. بنا به گفته کارل لایل: «مذهب هر فرد واقعیت وجودی هر انسانی را مشخص می‌کند و بر جنبه‌های هویت ملی او نیز اثر دارد. اعتقادات مذهبی با سرنوشت انسان پیوند می‌خورند و جوشش‌های این عقاید در قلب انسان، اصول دیگر زندگی انسان را عمیقاً تحت تأثیر قرار می‌دهند» (اسمیت و همکاران، ۲۰۰۱).

اگرچه مطالعات زیادی در رابطه با مذهب و شخصیت انجام شده است (بیرنز،^۱ ۱۹۸۴؛ بروون،^۲ ۱۹۸۵ و والف،^۳ ۱۹۹۱)، اما نتایج تعداد زیادی از این تحقیقات، با یکدیگر ناسازگاری داشته‌اند (استانلی،^۴ ۱۹۶۴؛ ویلسون و میلر،^۵ ۱۹۶۸ و رایبسون،^۶ ۲۰۰۷). برخی محققان مانند فرانسیس در سال‌های ۱۹۹۱ بیان داشته‌اند، تفاوت در سنجش نگرش مذهبی باعث تغییرات عمده‌ای در این زمینه بوده است. تحقیق حاضر با در نظر گرفتن محدودیت‌های تحقیقات قبلی که متأسفانه بیشتر در خارج از کشور انجام شده‌اند، در پی پر کردن خلأ موجود در کشورمان می‌باشد. با توجه به اینکه جوانان بخش عظیمی از کشور را تشکیل می‌دهند و با عطف توجه به تأثیرات گسترده‌ای که جمعیت در حال تحصیل جوان امروز، آینده‌سازان این بوم و سرزمین هستند، بنابراین بررسی تأثیر نگرش دینی بر شخصیت این افراد، می‌تواند تا حد زیادی دست‌اندرکاران را برانگیزاند تا به برنامه‌ریزی عمده‌ای در این راه پردازند.

1. Bynes

3. Wulff

5. Wilson and Miller

2. Brown

4. Stanly

6. Roninson

مبانی نظری تحقیق

نگرش مذهبی عبارت است از: اعتقادات منسجم و یکپارچه توحیدی که خداوند را محور امور دانسته و ارزش‌ها، اخلاقیات، آداب و رسوم و رفتارهای انسان را با یکدیگر، طبیعت را با خویشتن تنظیم می‌نماید. مذهب عبارت خواهد بود از تجربه و احساس رویدادهایی که برای هر انسانی در عالم تنهایی و دور از همه وابستگی‌ها روی می‌دهد؛ به طوری که انسان از این مجموعه درمی‌یابد که بین او و آن چیزی که آن را «امر الهی» می‌نامند، رابطه‌ای برقرار کرده است و از آنجایی که این ارتباط، از روی عقل و یا به وسیله اجرای اعمال مذهبی برقرار می‌گردد، مسلم است که فلسفه و علم کلام که مربوط به عقل و سازمان‌های کلیسا و روحانیت که مربوط به اعمال مذهبی است از بحث ما خارج بوده و ما فقط به تجارب شخصی و فردی مذهبی می‌پردازیم و از علم کلام و فلسفه و یا سازمان‌های روحانیت کمتر صحبت خواهیم کرد (براون، ۱۹۸۷؛ به نقل از: خدایاری فرد، ۱۳۸۵).

مطالعات تاریخی و بررسی زندگانی مردم در دوران گذشته نشان می‌دهد که بی‌تردید پرستش، همواره با انسان همراه بوده و به عنوان یک اصل جهان‌شمول در فطرت انسان‌ها وجود داشته است. میسیاک (به نقل از: آلستون و همکاران؛ ترجمه توکلی، ۱۳۷۶) در مورد ارزش دین برای انسان اظهار می‌دارد:

۱. دین، انسان را به فلسفه حیات مسلح می‌کند و به عقل وی روشنگری لازم را می‌بخشد. دین برای فرد، نقشی را ایفا می‌کند که قطب‌نما برای یک کشتی. یعنی در تمام جنبه‌های زندگی جهت و راهنمای، در اختیار او قرار می‌دهد.
۲. دین بر اراده انسان تأکید و آن را تقویت می‌نماید و به فرد کمک می‌کند تا به فرمان عقل گردن نهد.

۳. دین نیازهای اساسی روح، به‌ویژه نیاز به عشق و جاودانگی را تحقق می‌بخشد. میسیاک معتقد است که از این مساعدت‌ها، آرامش روح، سازگاری معنوی و قدرت مقاومت در برابر خطرات اخلاقی به وجود می‌آید (خدایاری و همکاران، ۱۳۷۸).

شخصیت: شخصیت در طول زندگی فرد، تغییر شکل می‌یابد و حاصل تجربه زندگی است و از عضویت فرد در اجتماع متأثر می‌شود (بادن،^۱ ۱۳۷۴). تعریف دیگر به آن دسته از ویژگی‌های فردی اشاره دارد که با الگوهای ثابت رفتاری مشخص می‌شوند (پیروین،^۲ ۱۳۷۳).

1. Baden
2. Pearvine

روان‌شناسان، شخصیت را از دیدگاه‌های مختلف مورد بررسی قرار داده‌اند. گروهی آن را از نظر صفات (گوردن آلپورت،^۱ ریمون کتل،^۲ گلدبرگ^۳)، بعضی دیگر از دیدگاه روان‌کاوی (فروید) و سرانجام گروهی آن را از لحاظ زیستی (کرچمر،^۴ ویلیام شلدون^۵)، انسانی (ابرهام مازلو،^۶ کارل راجرز^۷) و اجتماعی (اریک اریکسون^۸) بررسی کرده‌اند. زیگموند فروید^۹ (۱۸۵۶-۱۹۳۹) یکی از روان‌پزشکان نام‌آور اتریشی، برای نخستین بار بیان داشت که رفتار آدمی، نه تنها بر اثر اراده از وجدان آگاه به وجود می‌آید، بلکه بسیاری از آنها زاینده عوامل پیچیده و دیرآشنایی هستند که از وجدان ناخودآگاه مایه می‌گیرند. یونگ^{۱۰} برخلاف فروید به ناخودآگاه جمعی اعتقاد داشت. یونگ این صورت‌های ذهنی را که از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌یابند و به گونه‌ای خاص فرهنگ آن جامعه را به وجود می‌آورند، الگوی کهن نامید (پارسا، ۱۳۸۳).

مدل پنج‌عاملی شخصیت

این مدل ابتدا سه بُعد روان‌رنجوری، برون‌گرایی، گشودگی را دربرداشت و بعد از تجدیدنظر، دو بُعد وظیفه‌شناسی و سازگاری نیز به آن اضافه شد. برخلاف MBTI، مطالعات و تحقیقات زیادی در سال‌های اخیر، اعتبار مدل پنج‌عاملی را تأیید کرده و از این رو مبنای بقیه مدل‌ها شناخته شده است (جادگ،^{۱۱} ۲۰۰۲، اسمیت^{۱۲} و همکاران، مک‌کار،^{۱۳} ۱۹۹۲، دیگمن،^{۱۴} ۱۹۹۰). تست کامل مدل پنج‌عاملی ۲۴۰ سؤال دارد و برای افراد (زن و مرد) بالای هجده سال طراحی شده است و باید بین ۳۰ تا ۴۰ دقیقه پاسخ داده شود (کوست،^{۱۵} و مک‌کار، ۱۹۷۸، ۱۹۹۲، ۱۹۸۵). البته گاهی نیز تست‌های خلاصه‌شده آن، ۴۴، ۶۰ و یا ۳۰ سؤالی (هر بُعد یا عامل شش‌گویه) به جای مدل ۲۴۰ سؤالی مورد استفاده قرار می‌گیرند. عامل‌های مدل پنج‌عاملی عبارت‌اند از:

۱. **برون‌گرایی:** این بُعد به راحت بودن فرد در روابط دلالت دارد. افراد برون‌گرا اجتماعی، خوش‌مشرب و قاطع‌اند. افراد درون‌گرا خوددار، ترسو، کم‌حرف، کمرو و محتاط‌اند.

1. Alport
3. Goldberg
5. Sheldun
7. Rajers
9. Freud
11. Judge
13. McCare
15. Costa

2. Kattel
4. Kerchmer
6. Mazlo
8. Erikson
10. Jung
12. Smith
14. Digman

۲. **سازگاری:** این بُعد دربردارنده احترام به دیگران است. افراد سازگار دارای روحیه همکاری، صمیمی و قابل اعتماداند. افراد ناسازگار سرد، رقابتی و ستیزه‌جو هستند.
۳. **وظیفه‌شناسی و باوجدانی:** این بُعد به قابل اعتماد بودن فرد مربوط می‌شود. افراد باوجدان، مسئولیت‌پذیر، پایدار، ساختاریافته و قابل اطمینان‌اند. افرادی در این بُعد نمره پایینی می‌گیرند غیر ساختارمند، غیرقابل اعتماد و پریشان‌حوال هستند.
۴. **روان‌رنجوری - ثبات احساسی:** این بُعد به توانایی فرد در تحمل محرک‌های استرس و عوامل تنش‌زا اشاره دارد. افراد دارای ثبات احساسی ایمن، دارای اعتماد به نفس، استوار و آرام‌اند. آن طرف طیف ثبات احساسی، عصبی بودن و روان‌رنجوری است و افرادی که در این سوی طیف قرار دارند، عصبانی، نامطمئن، ناامن، افسرده و مضطرب‌اند.
۵. **گشودگی و استقبال از تجربه:** این بُعد به علاقه و شیفتگی فرد به پدیده‌ها و تجربه‌های جدید مبتنی است. چنین افرادی، خلاق، کنجکاو و حساس هستند. افرادی که در آن طرف طیف قرار می‌گیرند پیرو سنت بوده، در شرایط آشنا راحت‌ترند (قلی‌پور، ۱۳۸۶).

تحقیقات گوناگون به بررسی تأثیرات شخصیت افراد، بر نگرش‌های آنها پرداخته و با ارائه نوع‌شناسی‌های شخصیتی مختلف، تمایزات و شباهت‌های نگرشی و رفتاری، نوع‌شناسی‌های خود را بیان ساخته‌اند «گری و رانی،^۱ ۱۹۹۶». همچنین با استفاده از دو پرسشنامه مذهبی و جنسی به بررسی رابطه نگرش‌های مذهبی و بی‌بندوباری جنسی در دو گروه از دانشجویان ایرلندی پرداخته و همبستگی منفی معناداری بین نگرش‌های مذهبی و بی‌بندوباری جنسی به دست آورده‌اند. بدین معنی که هرچه سطح نگرش‌های مذهبی بالاتر باشد، میزان بی‌بندوباری جنسی کمتر خواهد بود (بیگدلی مشهدی، ۱۳۷۸).

در تحقیقی که محمدزاده و همکارانش در سال ۱۳۸۴ تحت عنوان «تأثیر ایمان بر شخصیت دانشجویان علوم پزشکی اردبیل» انجام دادند نتایج نشان داد که ۷۴٪ دانشجویان با ایمان قوی از نظر شخصیتی نرمال هستند، در حالی که این میزان در دانشجویان با ایمان متوسط ۵۴٪ و در دانشجویان با ایمان ضعیف ۴۸٪ است.

در تحقیقی دیگر که چراغی و مولوی (۱۳۸۵) بر روی دانشجویان دانشگاه تهران انجام دادند به این نتیجه رسیدند که دینداری با سلامت عمومی رابطه معناداری دارد. یعنی افراد دارای اعتقادات قوی دینی، احساس ناامیدی و یأس نمی‌کنند و از عزت نفس بالایی

1. Garry & Rony

برخوردارند. همچنین نتایج این پژوهش حاکی از آن بود که تفاوت نمره دینداری در دو جنس، معنادار نبوده است.

شریفی و همکاران (۱۳۸۵) در تحقیقی که بر روی ۴۰۰ دانشجوی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز، انجام دادند به این نتیجه رسیدند که بین نگرش دینی دانشجویان با افسردگی و اضطراب آنها، رابطه منفی و معناداری وجود دارد؛ بدین معنی که هرچه دینداری در دانشجویان بیشتر باشد، افسردگی و اضطراب در آنها کمتر مشاهده می‌شود. همچنین این تحقیق نشان داد که بین نگرش دینی و پرخاشگری، رابطه منفی و معناداری وجود دارد. بدین معنی که هرچه فرد از درجه ایمان بالاتری برخوردار باشد، کمتر به اعمال پرخاشگرایانه مبادرت می‌ورزد و از خویشتن‌داری بیشتری برخوردار خواهد بود.

کرمی و همکارانش (۱۳۸۵) در تحقیقی؛ عنوان «بررسی روابط چندگانه ابعاد جهت‌گیری مذهبی با سلامت روانی در دانشجویان دانشگاه رازی کرمانشاه» به این نتیجه رسیدند که مذهب به عنوان یکی از متغیرهای میانجی، اثرهای منفی عوامل استرس‌زا را تعدیل نموده و همچنین، بین اعتقادات مذهبی و سلامت روانی رابطه معناداری وجود دارد. مذهبی بودن به میزان چشمگیری، با تصور خوب بودن از خود به دیدگاه روان‌شناسی در افراد ارتباط دارد. در یک بررسی تحلیلی از ۱۴۷ نفر از سیاهان آمریکایی و ساکنان اروپای شمالی از ادیان مختلف محققان به این نتیجه رسیدند که در افراد مذهبی، نشانه‌های کمتری از افسردگی وجود دارد. افراد با اعتقادات مذهبی بیشتر، کمتر از الکل و مواد جایگزین استفاده می‌کنند و بیشتر رفتارهای سالم اجتماعی از خود نشان می‌دهند. همچنین نتایج نشان داد که افراد مذهبی امید به زندگی بیشتری نسبت به افراد با اعتقادات مذهبی کمتر داشتند (اسمیت و همکاران، ۲۰۰۳؛ به نقل از: میشل^۱ و همکاران، ۲۰۰۹).

مالتبی^۲ (۱۹۹۵) با استفاده از پرسشنامه آیزنک، در نمونه‌ای از زنان آمریکایی (۱۹ تا ۷۳ ساله) رابطه بین ابعاد درون‌گرایی - برون‌گرایی، بُعد روان‌نزدی و بُعد روان‌پریشی شخصیت را با میزان حضور در کلیسا و انجام عبادات فردی مورد مطالعه قرار داد و به این نتیجه رسید که تنها بین بُعد روان‌پریشی شخصیت و مؤلفه‌های مذهبی رابطه منفی معناداری وجود دارد. از جمله موضوعات دیگر که در زمینه شخصیت مورد مطالعه قرار گرفته عبارت است از رابطه بین مذهب و منبع کنترل درونی و بیرونی است که (راسمون و چارمن،^۳ ۱۹۹۵) در

1. Micheal

2. Malteby

3. Rasmon & Charmen

تحقیق خود نشان دادند که در بین مسیحیان، رابطه مثبت معناداری بین درجه نگرش مذهبی و اعتقاد به منبع کنترل بیرونی و قدرت فراخود وجود دارد. به عبارت دیگر هرچه باور مذهبی بیشتر باشد، میزان ارتباط با منبع کنترل بیرونی و قدرت فراخود نیز افزایش می‌یابد (خدایاری فرد و همکاران، ۱۳۷۸).

فرضیه‌های پژوهش

با توجه به مباحث مطرح شده در این تحقیق، به بررسی فرضیه‌های زیر می‌پردازیم:

فرضیه ۱: بین ابعاد شخصیتی و نگرش دینی رابطه معنادار وجود دارد؛

فرضیه ۲: بین نگرش دینی زنان و مردان تفاوت معنادار وجود دارد؛

فرضیه ۳: بین نگرش دینی و مقطع تحصیلی (کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا) تفاوت معنادار وجود دارد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر، کاربردی است و از حیث نحوه گردآوری داده‌ها از نوع تحقیقات توصیفی (غیر آزمایشی) و از شاخه مطالعات میدانی به شمار می‌آید و از لحاظ ارتباط بین متغیرهای تحقیق، از نوع علی است. روش انجام تحقیق به صورت پیمایشی بوده که از مهم‌ترین مزایای آن قابلیت تعمیم نتایج می‌باشد.

جامعه و نمونه آماری: نمونه آماری شامل دانشجویان دانشگاه تهران بوده و نمونه‌گیری به روش تصادفی ساده صورت گرفته است. حجم نمونه آماری براساس جدول مورگان حدود ۳۸۱ نفر برآورد شده بود که براساس تجربیات محققان، ۲۰ درصد بیشتر از حجم نمونه، پرسشنامه در اختیار دانشجویان قرار گرفت و در نهایت ۳۹۰ پرسشنامه از دانشجویان دریافت و مورد بررسی قرار گرفت.

ابزار گردآوری داده‌ها و روایی و پایایی آنها: ابزار اصلی گردآوری داده‌ها پرسشنامه است. نگرش دینی به وسیله پرسشنامه ۱۱۳ آیتمی فرم «ب» که از پژوهش خدایاری فرد و همکاران (۱۳۸۷) اقتباس شده بود، مورد سنجش قرار گرفت. پایایی این پرسشنامه با روش‌های مختلف آماری (همبستگی، ضریب آلفای کرونباخ، تحلیل واریانس تک‌متغیره) مورد محاسبه قرار گرفت و نتایج به دست آمده. نشان از پایایی بالای این ابزار دارد. شخصیت، به وسیله پرسشنامه ۴۴ آیتمی که توسط تحقیقات فراوانی در سال‌های اخیر

اعتبار آن تأیید شده (دیگمن،^۱ ۱۹۹۰ و جادگ،^۲ ۲۰۰۲)، مورد سنجش قرار گرفت در کل ۱۵۷ سؤال براساس طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت از ۱ به معنای کاملاً مخالفم تا ۵ به معنای کاملاً موافقم تنظیم شدند. در این مطالعه وضعیت تأهل، جنسیت، گروه تحصیلی و درجه تحصیلی، به عنوان متغیرهای کنترلی مورد سنجش قرار گرفتند.

به منظور تعیین پایایی پرسشنامه، در جمعیت مورد نظر، تعداد ۳۰ پرسشنامه به عنوان پایلوت در جامعه آماری توزیع و گردآوری شد. ضریب آلفای کرونباخ مقیاس نگرش دینی با ۱۱۳ سؤال، ۰/۸۸ است. و همچنین ضریب پایایی مقیاس شخصیت با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۹۰ بوده است.

همچنین برای آزمودن روایی سؤالات، از اعتبار محتوا استفاده شد. برای سنجش اعتبار محتوای پرسشنامه، از نظرات متخصصان، اساتید دانشگاهی و کارشناسان خبره استفاده شد. در این مرحله با انجام مصاحبه‌های مختلف و کسب نظرات افراد یادشده، اصلاحات لازم به عمل آمده و بدین ترتیب، اطمینان حاصل گردید که پرسشنامه همان خصیصه مورد نظر محققان را می‌سنجد و از روایی بالایی برخوردار است.

روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها: به منظور آزمون فرضیه‌ها، از آزمون‌های همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن، تحلیل واریانس جدول ANOVA، آزمون شفه و نرم‌افزار آماری SPSS استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

ابتدا اطلاعات توصیفی نمونه مورد بررسی ذکر خواهد شد و سپس اطلاعات آمار استنباطی و آزمون فرضیه‌ها بررسی می‌شود.

جدول ۱: توزیع فراوانی نمونه مورد بررسی به تفکیک جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی
زن	۹۵	۲۴/۴
مرد	۲۹۵	۷۵/۶
جمع	۳۹۰	۱۰۰

همان‌طور که جدول شماره ۱ نشان می‌دهد بیشتر نمونه آماری را مردان تشکیل می‌دهند و تقریباً ۷۵ درصد نمونه آماری را مردان تشکیل داده‌اند.

1. Digman
2. Jadeg

جدول ۲: توزیع فراوانی نمونه مورد بررسی به تفکیک وضعیت تأهل

وضعیت تأهل	فراوانی	درصد فراوانی
مجرد	۳۳۰	۸۴/۶
متأهل	۵۹	۱۵/۱
نامشخص	۱	۰/۳
جمع	۳۹۰	۱۰۰

جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که تنها ۱۵ درصد افراد نمونه متأهل و بوده‌اند. البته این مورد می‌تواند این سؤال را در ذهن دست‌اندرکاران به وجود آورد که چرا سن ازدواج جوانان در جامعه‌ای اسلامی این چنین افزایش پیدا کرده است.

جدول ۳: توزیع فراوانی نمونه مورد بررسی به تفکیک گروه تحصیلی

گروه تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی
علوم انسانی	۱۹۱	۴۹
علوم پایه	۳۸	۹/۷
فنی و مهندسی	۱۴۰	۳۵/۹
هنر	۱۷	۴/۴
نامشخص	۴	۱
جمع	۳۹۰	۱۰۰

جدول شماره ۳ گروه‌های تحصیلی مختلف را نشان می‌دهد که در این تحقیق مشارکت داشته‌اند و همان‌طور که جدول بالا نشان می‌دهد، کمترین حجم نمونه به گروه هنر اختصاص دارد.

جدول ۴: توزیع فراوانی نمونه مورد بررسی به تفکیک دوره تحصیلی

دوره تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی
کاردانی	۳	۰/۸
کارشناسی	۲۲۰	۵۶/۴
کارشناسی ارشد	۱۲۴	۳۱/۸
دکترای تخصصی	۴۳	۱۱
جمع	۳۹۰	۱۰۰

جدول شماره ۴، نیز به توصیف نمونه مورد بررسی از نظر معلم تحصیلی آنان پرداخته است و همان‌طور که جدول بالا نشان می‌دهد دانشجویان کارشناسی بیشترین و دانشجویان کاردانی، کمترین حجم نمونه را دارند.

اطلاعات استنباطی داده‌ها از آزمون فرضیه‌ها، در جدول‌های زیر آمده است:

جدول ۵: نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین ابعاد شخصیت و نگرش دینی

متغیر	ضریب همبستگی	عدد معناداری (Sig)	سطح معناداری	رابطه معنادار
شخصیت نگرش دینی	۰/۲۹۸	۰/۰۰۰	%۹۹ $\alpha=۰/۰۱$	وجود دارد

با توجه به داده‌های جدول شماره ۵، ضریب همبستگی پیرسون برای این دو متغیر ۰/۲۹ است. مقدار عدد معناداری مشاهده شده برابر با ۰/۰۰ است که از سطح معناداری استاندارد ($\alpha=۰/۰۱$) کمتر است. بنابراین فرض صفر در سطح اطمینان %۹۹ تأیید نمی‌شود، یعنی بین این دو متغیر رابطه معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر شخصیت دانشجویان با نگرش مذهبی در ارتباط است.

جدول ۶: نتایج آزمون تفاوت نگرش دینی بین دانشجویان دختر و پسر

متغیر	شاخص	تعداد	میانگین	انحراف معیار
نگرش دینی بالا	پسر	۲۹۵	۳/۲۰۸	۰/۴۴۹
	دختر	۹۵	۳/۳۵۳	۰/۲۶۸

همان‌طور که در جدول بالا مشخص است دانشجویان دختر نسبت به دانشجویان پسر نگرش دینی پایین‌تری دارند. به عبارت دیگر دانشجویان پسر بیشتر معتقد به مضامین مذهبی هستند.

جدول ۷: نتایج آزمون لوین با فرض تساوی واریانس‌های دو گروه

Sig	F	نگرش مذهبی
۶/۷۰۶	۰/۰۱۰	

جدول ۸: نتایج آزمون T برای بررسی تفاوت نگرش دینی در بین دو جنس

فاصله اطمینان %۹۹	Sig	آماره t	شاخص فرض	نگرش
-۰/۰۱۸	۰/۰۰۳	-۲/۹۷۸	تساوی واریانس‌ها	
-۰/۰۴۶	۰/۰۰۰	-۳/۸۱۸	عدم تساوی واریانس‌ها	

با توجه به داده‌های حاصل از جداول شماره ۷ و ۸، هر دو آزمون لوین و t، تست میزان معناداری کمتر از میزان استاندارد ($\alpha=۰/۰۱$) را نشان می‌دهند. در آزمون لوین $\text{Sig}=۰/۰۱$ و در آزمون t تست مساوی با ۰/۰۰۳ است. در حالت تساوی واریانس‌های دو گروه دانشجویان در آزمون t، $\text{Sig}=۰/۰۰۳$ و در حالت عدم تساوی واریانس‌های این دو گروه

است، بنابراین فرض صفر در سطح اطمینان ۰/۹۹ تأیید نمی‌شود و فرض مقابل، یعنی فرضیه ما مبنی بر وجود تفاوت میان نگرش دینی دختران و پسران تأیید می‌شود.

جدول ۹: تحلیل واریانس ANOVA برای نگرش دینی با توجه به دوره تحصیلی

شاخص	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	Sig
بین‌گروهی	۱/۴۱۳	۳	۰/۴۷۱	۲/۷۴۳	۰/۰۴۳
درون‌گروهی	۶۶/۶۸۳	۳۸۶	۰/۱۷۲		
مجموع	۶۷/۶۸۳	۳۸۹			

نتایج حاصل از داده‌ها در زمینه تحلیل واریانس، برای مقایسه نگرش دینی میان دوره‌های تحصیلی مختلف مورد نظر در فرضیه سوم، نشان می‌دهند که در میان دوره‌های تحصیلی مختلف از نظر نگرش دینی با $F=۲/۷۴۳$ و در سطح معناداری ۰/۹۵ تفاوت معناداری وجود دارد، $Sig=۰/۰۴۳$ کمتر از سطح خطا با $\alpha=۰/۰۵$ می‌باشد، بنابراین فرض صفر رد شده و فرض مقابل، یعنی فرضیه ما مبنی بر وجود تفاوت در نگرش دینی دانشجویان دوره‌های تحصیلی مختلف تأیید می‌گردد.

جدول ۱۰: نتایج حاصل از آزمون LSD جهت بررسی تفاوت نگرش دینی دوره‌های مختلف تحصیلی

شاخص	گروه	نتایج آماری			
		فاصله اطمینان	Sig	خطای استاندارد اندازه‌گیری	اختلاف معنادار
دوره تحصیلی	دوره تحصیلی	کران بالا	کران پایین		
		۰/۸۵۹۲	-۰/۰۸۷۹	۰/۱۱۰	۰/۲۴۰۸۵
		۰/۹۵۹۱	-۰/۰۰۷۱	۰/۰۴۷	۰/۲۴۲۱۰
کارشناسی	کارشناسی	۰/۸۴۴۶	-۰/۱۲۸۳	۰/۱۴۹	۰/۲۴۷۴۳
	کارشناسی ارشد	۰/۱۰۸۷۹	-۰/۸۵۹۲	۰/۱۱۰	۰/۲۴۰۸۵
	دکترای	۰/۱۸۸۹	-۰/۰۰۶۰	۰/۰۳۷	۰/۰۴۶۵۳
کارشناسی ارشد	کارشناسی	۰/۱۰۸۴	-۰/۱۶۳۳	۰/۶۹۱	۰/۰۶۹۰۹
	کارشناسی ارشد	-۰/۰۰۷۱	-۰/۹۵۹۱	۰/۰۴۷	۰/۲۴۲۱۰
	دکترای	-۰/۰۰۶۰	۰/۱۸۸۹	۰/۰۳۷	۰/۰۴۶۵۳
دکترای تخصصی	کارشناسی	۰/۰۱۹۳	-۰/۲۶۹۱	۰/۰۸۹	-۰/۰۷۳۳۳
	کارشناسی ارشد	۰/۱۲۸۳	-۰/۸۴۴۶	۰/۱۴۹	۰/۲۴۷۴۳
	دکترای	۰/۱۶۳۳	-۰/۱۰۸۴	۰/۶۹۱	۰/۰۶۹۰۹
		۰/۲۶۹۱	-۰/۰۱۹۳	۰/۰۸۹	-۰/۰۷۳۳۳

با توجه به داده‌های جدول بالا نتایج آزمون LSD برای مقایسه میانگین‌ها با یکدیگر نشان می‌دهد که تفاوت میانگین نمرات نگرش دینی، در مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد با دو مقطع کاردانی و کارشناسی در سطح $\alpha=0/05$ معنادار است.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج مربوط به نوع شخصیت، بیانگر ارتباط میان آنها و نگرش دینی در تحقیق است. در مطالعات آیزنک (۱۹۹۸)، رابرتز (۲۰۰۲) و مالتبی (۱۹۹۵) نیز نتایجی مشابه در مورد ارتباط نوع شخصیت و نگرش دینی بیان شده است. در تحقیق جامع روسکو (۱۹۹۵) نیز یافته‌ها نشان دادند که نگرش دینی تا حد زیادی می‌تواند بیانگر نوع شخصیتی افراد باشد. بنابراین می‌توان بیان نمود که نوع فعالیت‌های دینی افراد تا حدودی زیادی در حمایت از نوع شخصیت آنها صورت می‌گیرد. به عبارتی می‌توان بیان نمود که نگرش دینی می‌تواند، منبع شادی یا ناراحتی افراد بوده و به وجود آورد: راحتی یا اضطراب شخص باشد.

آزمون‌های بعدی نشان دادند که در میان دختران و پسران دانشجویان از لحاظ نگرش دینی تفاوت وجود دارد. براساس مطالعات به دست آمده از این پژوهش، دانشجویان پسر نگرش دینی قوی‌تری نسبت به دانشجویان دختر دارند. به تفاوت نگرش دینی در میان دختران و پسران در مطالعات دیگری نیز اشاره شده است، مطالعه گورنر (۱۹۸۵)، اکهاردت و نیوکامب (۱۹۸۶) و محمدزاده و همکارانش (۱۳۸۴) نتایجی را در این زمینه بیان نموده‌اند. در زمینه نتایج فرضیه سوم، که مبنی بر تفاوت نگرش دینی در میان دانشجویان مقاطع تحصیلی مختلف بود، در تحقیقات ریدگل و لانس بری (۲۰۰۴)، اینفانتیه و همکارانش (۲۰۰۱)، پانون و آشتون (۲۰۰۱) و هیون و همکارانش (۲۰۰۲) نیز نتایجی مشابه نتایج این پژوهش به دست آمده است. نتیجه، بیانگر این است که هرچه به میزان تحصیلات افزوده شود از نگرش دینی و میزان آن در افراد کاسته می‌شود.

منابع

- احمدی، غلامرضا و محمدرضا امیری (۱۳۸۱)، «بررسی پاره‌ای از ویژگی‌های شخصیتی، خانوادگی و آموزشی دانش‌آموزان نمازگزار پسر دوره راهنمایی منطقه جی شهر اصفهان»، فصلنامه علوم انسانی دانشگاه الزهراء(س)، س ۱۲، ش ۴۲.
- بادن، پیر (۱۳۷۴)، روان‌شناسی شخصیت، ترجمه محمود ایروانی، تهران: آفرینش.
- بیگدلی مشهدی، جمشید (۱۳۷۸)، مقایسه ویژگی‌های مذهبی در نوجوانان پسر و دختر دبیرستانی اصفهان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشگاه اصفهان.
- پارسا، محمد (۱۳۸۳)، زمینه نوین روان‌شناسی، تهران: بعثت.
- پیروین، لارنس ا. (۱۳۷۳)، روان‌شناسی شخصیت، ترجمه محمدجعفر جوادی و پروین کدیور، تهران: خدمات فرهنگی رسا.
- چراغی، مونا و حسین مولوی (۱۳۸۵)، «رابطه بین ابعاد مختلف دینداری و سلامت عمومی در دانشجویان دانشگاه اصفهان»، مجله پژوهش‌های تربیتی و روان‌شناختی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه اصفهان، ش ۲، ص ۲۱-۲۲.
- خدایاری‌فرد و همکاران (۱۳۷۸)، «تهیه مقیاس اندازه‌گیری اعتقادات و نگرش مذهبی دانشجویان دانشگاه تهران»، طرح تحقیقاتی مربوط به دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.
- _____ (۱۳۸۵)، «آماده‌سازی و هنجاریابی مقیاس سنجش دینداری در جامعه دانشجویان دانشگاه تهران»، طرح تحقیقاتی مربوط به دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.
- شریفی، طیبه؛ مهناز مهربابی‌زاده؛ مهناز هنرمند و حسین شکرکن (۱۳۸۵)، «رابطه نگرش دینی با افسردگی، اضطراب و پرخاشگری در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز»، مجله پژوهش‌های تربیتی و روان‌شناختی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه اصفهان، ش ۱، ص ۲۱-۴۴.
- شولتز، داوون و سیدنی شولتز (۱۳۸۱)، نظریه‌های شخصیت، ترجمه یحیی سیدمحمدی، تهران: ویرایش.
- قلی‌پور، آرین (۱۳۸۶)، مدیریت رفتار سازمانی، تهران: سمت.

کرمی، جهانگیر و همکاران (۱۳۸۵)، «بررسی روابط چندگانه ابعاد جهت‌گیری مذهبی یا سلامت روانی در دانشجویان دانشگاه رازی کرمانشاه»، *مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز*، دوره ۳، س ۱۳، ش ۳، ص ۳۱-۵۲.

محمدزاده، لیلا؛ فریبا صادقی و عزیز احدی (۱۳۸۴)، «تأثیر ایمان بر شخصیت دانشجویان علوم پزشکی اردبیل»، *مجله طب و تزکیه*، س ۱۴، ش ۵۷، ص ۳۰-۳۴.

مقیم، سیدمحمد؛ حسین خنیفر و مهلا عربی‌خوان (۱۳۷۸)، «بررسی ارتباط بین سبک شخصیت و اثربخشی مدیریت در مدیران سازمان‌های دولتی»، *نشریه مدیریت دولتی*، دوره ۱، ش ۱، ص ۸۷-۱۰۴.

- Brown, L. B. (ed.) (1985), *International Series in Experimental Social Psychology: vol.11, Advances in the Psychology of Religion*, New York: Pergamum.
- Byrnes, J. F. (1984), *The Psychology of Religion*, New York: Free Press.
- Costa, P. T. Jr., & R. McCrae (1992), *NEO PI-R Professional Manual*, Odessa, FL: Psychology Assessment Resource, Inc.
- Digman, J. M. (1990), "Personality Structure, Emergence of the Five-Factor Model", *Annual of Personality and Social Psychology*, 41: 400-417.
- Eysenck, M. W. (1998), "Personality and the Psychology of Religion", *Mental Health, Religion and Culture*, 1: 11-19.
- Hautala, Tiina (2006), "The Relationship between Personality and Transformational Leadership", *Journal of Management Development*, vol.25, no.8, pp.777-794.
- Judge, T. A.; C. A. Higin; C. A. Thoresen; C. J. Thoresen & M. R. Barrick (1999), "The Big Personality Traits and Career Success Across the Life Span", *Personel Psychology*, 52: 621-652.
- Michael E. McCullough & Brian L. B. Willoughby (2009), "Religion, Self-Regulation, and Self-Control: Associations, Explanations, and Implications", *Psychological Bulletin, University of Miami*, vol.135, no.1, pp.69-93.
- Robbins, Stephan P. (2003), *Essentials Of Organizational Behavior*, 7th ed., San Diego State University: Prentice Hall.

- Robinson, T. N. (2007), *Eysenck Personality Measures and Religious Orientation, Personality and Individual Differences*, 11(9): 915-921.
- Smith, D. B.; P. J. Hanges & M. W. Dickson (2001), "Personnal Selection and the Five Factor Model: Reexamining the Effects of Applicant's Frame of Reference", *Journal of Applied Psychology*, 86(2): 304-315.
- Stanley, G. (1964), "Personality and Attitude Correlates of Religious Conversion", *Journal for the Scientific Study of Religion*, 4: 60-63.
- Wilson, W. & H. L. Miller (1968), "Fear, Anxiety and Religiousness", *Journal for the Scientific Study of Religion*, 7: 111.
- Wulff, D. M. (1991), *Psychology of Religion: Classic and Contemporary Views*, New York: John Wiley.